

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Діденка Олександра Васильовича**
на дисертаційне дослідження **Швецової Ірини Вікторівни**
«Система формування іншомовної комунікативної компетентності
фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах
неперервної освіти»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Нині підготовка фахівців з навігації та управління морськими суднами є особливо актуальною в контексті євроінтеграційних процесів і стрімкого розвитку світового комерційного мореплавства. Українська морська транспортна галузь стикається з новими викликами, як внутрішніми, так і зовнішніми, що вимагають підвищення вимог до якості підготовки фахівців. В умовах глобалізації та інтенсивного розвитку міжнародних контактів актуалізується необхідність володіння на високому рівні іншомовною комунікативною компетентністю, яка забезпечує майбутнім фахівцям судноводіння ефективну діяльність в багатомовному і культурно різноманітному середовищі.

З огляду на це потребує вирішення проблема підвищення якості професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої морської освіти. Вона зумовлена необхідністю адаптації освітніх програм до міжнародних стандартів, що визначено в державних і міжнародних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України, а також у міжнародних документах Міжнародної морської організації. Формування іншомовної комунікативної компетентності в системі неперервної освіти потребує нових підходів, які дозволять майбутнім фахівцям успішно виконувати професійні завдання, відповідно до вимог сучасного міжнародного освітнього та професійного простору.

Провідна ідея дослідження ґрунтується на положенні про те, що цілісний та динамічний освітній процес професійної підготовки фахівців з навігації і управління морськими суднами є соціально значущою потребою морської галузі, педагогічно та професійно детермінований, враховуючи сучасні процеси побудови суспільства знань, розвиток системи неперервної

освіти, а також вітчизняний і зарубіжний досвід у підготовці фахівців цієї галузі.

Викладені аргументи засвідчують, на нашу думку, актуальність і соціальну значущість дисертаційного дослідження І. В. Швецової, предметом якого є система формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Дослідження виконано відповідно до тем Зведеного плану НДР сфери освіти, науки та інноватики Херсонської державної морської академії: «Впровадження різнорівневого комунікативного навчання англійської мови за професійним спрямуванням в умовах компетентнісного підходу» (Державний реєстраційний № 0116U07229, 2017-2018 р.); «Впровадження технологій активного навчання у процес підготовки до ефективного морського професійного спілкування» (Державний реєстраційний № 0120U100188, 2019-2022 р.); «Інноваційні технології навчання для ефективної морської комунікації» (Державний реєстраційний № 0124U001986, 2024-2025 р.).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Херсонської державної морської академії (протокол № 4 від 23.11.2021 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 08.02.2022 р.).

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення дисертаційного дослідження, що визначають новизну наукових результатів полягають у тому, що:

– *вперше*

розроблено, експериментально перевірено та впроваджено в освітній процес систему формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, яка представлена в компетентнісній структурно-процесуальній моделі, що містить взаємопов'язані блоки (концептуально-цільовий, змістовно-структурний, технологічний та діагностико-корегувальний), які є ідеальним відображенням механізму формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти;

теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти (оптимізація навчально-методичного супроводу на основі міждисциплінарного підходу; упровадження інноваційних педагогічних методів та форм освітньої діяльності з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу

формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців навігації і управління морськими суднами; занурення здобувачів освіти в активне професійно-спрямоване освітньо-мовленнєве середовище під час самоосвітньої діяльності; забезпечення науково-методичного супроводу процесу формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами);

розширено понятійно-термінологічний апарат педагогіки за рахунок уточнення таких понять, як: «іншомовна комунікативна компетентність» та «рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами», які є відмінними від наявних, що розширило сферу їх вживання в теорії та методології неперервної морської освіти;

розроблено технологію впровадження системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, яка ґрунтується на виокремлених організаційно-педагогічних умовах та забезпечує ефективність сформованості високого рівня іншомовної комунікативної компетентності; визначено критерії сформованості (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-рефлексивний); схарактеризовано критеріально-оцінювальний апарат для здійснення ефективності діагностики та оцінювання рівнів сформованості;

– *удосконалено* діагностичний інструментарій для дослідження сформованості іншомовної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; доведено доцільність відбору змісту формування іншомовної комунікативної компетентності на міждисциплінарній інтегративній основі як засобу формування цілісних знань здобувачів;

– *подальшого розвитку* набули методи та шляхи вдосконалення системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні наукові положення, концептуальні та методологічні підходи, висновки, презентовані у дисертації І. В. Швецової, достатньою мірою обґрунтовані та базуються на аналізі праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Авторка логічно сформулювала структурні компоненти: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які відповідають темі дисертації.

Досягненню сформульованої в роботі мети сприяв ретельний аналіз теоретико-методологічних основ та джерельної бази дослідження.

Дослідження реалізовано на основі провідної ідеї та концептуальних засад, які, ґрунтуючись на фундаментальних філософських положеннях, а також методологічних, теоретичних, змістово-методичних і практико-технологічних концептах, забезпечують динамічність і глибину у розкритті досліджуваної проблеми. Методологічний концепт презентує реалізацію наукових підходів, у їхньому взаємозв'язку, в контексті вирішення проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти з дисциплін професійно орієнтованого циклу, зокрема особистісно орієнтованого, системного, культурологічного, праксеологічного, компетентнісного, технологічного.

Змістово-методичний концепт дослідження представляє проєкцію системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, що базується на фундаментальних принципах поетапного розвитку мотиваційних установок, ціннісних орієнтацій, теоретичних знань та практичних умінь в галузі професійної діяльності в іншомовному середовищі. Застосування активних методів навчання, зокрема – проєктних технологій, інтерактивних технік та сучасних освітніх технологій, відіграє ключову роль у стимулюванні когнітивної активності студентів та їх залученні до активної освітньої діяльності. Ефективне функціонування зазначеної системи реалізується через спеціально організований, цілеспрямований освітній процес, що інтегрований у структуру професійної підготовки фахівців. Це забезпечує формування високого рівня міжкультурної комунікативної компетентності, необхідної для ефективної професійної діяльності в міжнародному морському середовищі.

Практико-технологічний концепт передбачає експериментальну перевірку результативності системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами за допомогою діагностичного інструментарію (анкет, тестів, спеціальних методик дослідження, карт спостереження і самоспостереження), що здійснювалася під час пошукового, констатувального, формувального та узагальнюючого етапів педагогічного експерименту.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною

базою, ґрунтовним вивченням та критичним аналізом наукових праць і загалом не викликає сумніву.

Аналіз тексту дисертації І. В. Швецової, реферату та змісту публікацій дисертантки дозволяє зробити висновок про наукову достовірність представлених автором результатів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні, апробації та впровадженні в освітній процес системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців із навігації і управління морськими суднами; визначенні організаційно-педагогічних умов реалізації завдань дослідження щодо системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

Результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Херсонської державної морської академії (довідка № 3/0671 від 29.03.2024), Київського державного університету інфраструктури та технологій (довідка № 5671 від 17.04.2024), Національного університету «Одеська морська академія» (довідка № К/0895 від 03.05.2024 року) та Одеського національного морського університету (довідка № К/0387 від 22.05.2024 № К/0598).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Матеріали дослідження можуть бути використані для розробки освітніх стандартів і освітніх програм з професійної підготовки фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, для створення та впровадження нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення в закладах вищої освіти, а також для розширення і оновлення змісту навчальних курсів, таких як «Морська англійська мова» і «Ділова англійська мова». Крім того, результати можуть бути використані для розробки спецкурсів, курсів за вибором здобувачів освіти, спецсемінарів, навчальних посібників і підручників, а також для проведення подальших наукових досліджень у зазначеній проблематиці.

Оцінка змісту й завершеності дисертації. Структура представленої дисертації науково виважена й логічно вибудована. Аналіз дисертації та її завершеності свідчить про те, що зміст дисертаційного дослідження І. В. Швецової відповідає меті й поставленим завданням, складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (310 найменувань, із них 112 – іноземною мовою), 7 додатків, 31 таблиці, 15 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 546 сторінок, із них основного тексту – 430 сторінок).

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт,

предмет дослідження; обґрунтовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження; сформульовано гіпотезу; окреслено методи дослідження; визначено експериментальну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку; схарактеризовано особистий внесок автора; подано відомості про апробацію результатів дослідження; наведено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні засади формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти»* – проаналізовано змістові характеристики поняттєво-категоріального апарату та визначено термінологічне поле дослідження; з'ясовано ступінь дослідження актуалізованої проблеми у сучасному науковому дискурсі; наведено результати аналізу досвіду формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації та управління морськими суднами у вітчизняних і зарубіжних закладах освіти; проаналізовано особливості формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців у сфері з навігації та управління морськими суднами.

У другому розділі – *«Концептуальні основи проєктування системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти»* – визначено методологічні підходи та принципи щодо формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; обґрунтовано концепцію формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами; запропоновано педагогічний інструментарій забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

У третьому розділі – *«Проєктування системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти»* – виокремлено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної; спроектовано, обґрунтовано та адаптовано до освітнього процесу структурно-процесуальну модель системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами; визначено критерії, показники та рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців з навігації і управління морськими суднами; описано технологію

впровадження системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

У четвертому розділі – *«Експериментальна перевірка ефективності системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців із навігації і управління морськими суднами»* – описано організацію і хід формувального етапу педагогічного експерименту; досліджено стан сформованості іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами; визначено результати експериментальної роботи; запропоновано прогностичне обґрунтування перспектив розвитку системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

Отже, дисертаційна робота І. В. Швецової за своїм змістом і формою є повністю завершеним самостійним дослідженням, спрямованим на наукове обґрунтування теоретичних і методичних засад системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційної роботи, висловлюємо деякі зауваження й побажання дискусійного характеру:

1. Безумовно вагоме позитивне значення має розробка електронних авторських курсів з дисципліни «Морська англійська». На нашу думку, дослідниці варто було б надати опис структури курсу. Крім того, дисертація носила б більш довершений характер, якби у додатках були наведені приклади завдань електронних курсів.

2. Робота набагато виграла б, якщо в ній були наведені рекомендації щодо організації роботи з імерсивними технологіями, такими як віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR) та змішана реальність (MR).

3. У пункті 3.4 дисертаційної роботи йдеться про практичні напрацювання, одержані в ході дослідження, зокрема впровадження спецкурсів у процесі колаборативного онлайн міжнародного навчання (COIL) з зарубіжними навчальними закладами. Зазначено, що авторка використовувала онлайн платформи в процесі експериментальної роботи, але ця інформація відображена стисло на сторінках дисертації.

4. Підготовка фахівців з навігації та управління морськими суднами повинна враховувати думку стейкхолдерів. У роботі авторка посилається на окремі опитування, проведені для визначення стану розробленості проблеми дослідження. Однак, було б цікаво дізнатися, чи вивчалася думка

стейкхолдерів щодо можливості формування іншомовної комунікативної компетентності та реалізації таких підходів у освітньому процесі.

5. У якості рекомендації можна висловити побажання подавати висновки дослідження не у формі звіту про виконаний обсяг або послідовність дослідницьких дій, а у формі констатації отриманих результатів відповідно до поставлених у дослідженні завдань і використаних методів.

6. Основу структурно-процесуальної моделі системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами становлять різні блоки і педагогічні умови. Проте можна висловити рекомендацію щодо необхідності включення до структури авторської моделі об'єктів і суб'єктів освітнього процесу – студентів і науково-педагогічних працівників, а також принципи забезпечення якості підготовки майбутніх судноводіїв. Доцільно було б більш чітко показати послідовність дослідницьких дій і їх корекцію у випадку, коли прогнозований результат – сформованість іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти не відповідає вимогам, тобто знаходиться на низькому рівні. Посилило б оригінальність авторської моделі обґрунтування алгоритму реалізації авторської системи.

Проте висловлені зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому і не знижують її наукову та практичну значущість.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях. Основні положення й результати дисертаційного дослідження висвітлено у 44 наукових працях, з яких: 17 статей у наукових фахових виданнях України з педагогіки (із них 7 – у співавторстві), 3 статті у періодичних зарубіжних виданнях, індексованих у наукометричних базах у співавторстві (із них 1 – у виданні, яке входить до наукометричної бази Scopus та 2 – Web of Science)), 2 статті в іноземних наукових виданнях (у співавторстві), 1 монографія, 3 колективні монографії в іноземних виданнях, 15 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (із них 3 – у співавторстві), 2 – навчальні посібники у співавторстві, 1 методичні рекомендації у співавторстві.

На основі аналізу змісту наукових праць та публікацій І.В. Швецової можна констатувати, що основні положення, висновки та рекомендації,

